

AZ ÖNGYILKOS HALÁLA ÉS TEMETÉSE

Az öngyilkosságot Szentdomokoson *nem természetes halálnak* nevezik. Ennek ellenére megítélése nem egyértelmű: határozott elítéléstől a megértésig az öngyilkossággal szembeni viszonyulás számos változatával találkozunk.

A falu általános közvéleménye, értékítélete alapján elmondható, hogy az öngyilkosság vétség a közösség által elfogadott szokásokkal, erkölcsi normákkal szemben.

A párválasztás hagyományos erkölcsi, etikai normáinak vizsgálata alkalmával már megírtam, hogy aki a szokást nem tartotta meg, saját magát közösitette ki vagy őt közösitették ki. Arra is rámutattam, hogy teljes értékű kiközösítésről nem beszélhetünk, mivel létezik a szokásrendet be nem tartókkal szemben, ugyancsak a hagyomány törvénye szerint, a szankció és szankcionálás intézménye is.¹⁰²

Az öngyilkos vét az élet természetes rendje ellen. Rend ez is, amit a közösség hagyományosan tiszteletben tart. A természet rendjét megsértő egyén, tehát, a közösség értékítélete ellen is cselekszik, így tettét szankcionálni kell.

Tárkány Szücs Ernő szintén a népi meggyőződésre alapozza azon ítéletét, hogy az életnek „önkézzel való elvétele... jogszerűtlen cselekmény, bűn.” Azért következtet így, mert az adatok sokasága szerint megtapasztalta, hogy „az öngyilkos halottra vonatkozóan megkülönböztető szabályokkal találkozunk.”¹⁰³

Bármennyire lesújtó minden öngyilkossági eset, hisz szégyellni valónak tartják, a kutatás nem kerülheti meg a közösségi életnek ezt a részét sem, hiszen ez is sajátja a vizsgált területnek.

Az öngyilkosság szabálysértés; az átmeneti rítusok rendszerén kívül vizsgálható és tárgyalható, de nem attól függetlenül.

Hogyan fogadják az öngyilkosság híréit? Hogyan ítélik meg?

„Hát attól a Jóisten öröjzön meg. Az olyan borzasztó. Olyan borzalmason fut el a hír a falu közt. Olyan visszataszító mindenkinek. Mindenki azt kérdezi: »Az most mét tette? Azt mi készítette erre, hogy ő elpusztítsa magát?«” (29).

„Nem a legjobban veszik. Nehéz érzés. Pláne, ha fiatal, s reavette magát erre. Szóval, a hírt úgy veszi, ki hogy tudja. Az egyik így veszi fel, s a másik

úgy... Az egyik azt mondja: »Mét csinálta?« A másik azt monja: »Jól csinálta!« (28).

„Az úgy megtör mindenkit. Itt például Héjja esete: 60 éves volt. Rémmülettal fogadták. Sajnálják az eszt, hogy mét tette. Jó gazda vót. Neki az volt a hibája, hogy sokat ivott. Erősen” (12).

„Megdöbbenve, megijedve. Én, amikor meghallottam, hogy a fiam felakasztotta magát, azt hittem, meghalok. Itt történt a szín alatt” (15).

„Megdöbbenti a falut avval, hogy hát hogy vót ő arra reakényszerülve, hogy ő eztet csinálja. Mi okozta ennek az okát?” (32).

„Az Isten előtt nagy bünt követnek el, met az életet csak eccer adja meg az Isten, és nem szabad elvenni önakaratból, hanem csak mikor a Jóisten akarja, akkor. Az életet az Isten adja, és ő is kell elvegye” (17).

„Az Isten az életet azét adta, hogy használjuk ki, amíg élünk. Ő úgyis elteszen oda, hova kell, mikor eljö az idő. S miért azelőtt? Mióta beteg vagyok?! Rég fel kellett vóna kössem magamot. Annyit nyöszörögtem immá így...” (36).

„Boncolgassák, hogy vajon miét tette, s aránylag erőst rossz néven veszik. Általában azt mondják, hogy nem volt ereje, hogy megbirkójon az étlettel. Vagy hogy nem volt határozott ember” (34).

„Gyáva ember, hogy arra tette az eszt” (25).

„Én azt kell mondjam, gyáva ember. Gyáva... me fél az étlettől. Mindnyájunknak a megpróbáltatás megvan, az egyik így kell szenvedjen, s a másik úgy, de azét nem vethessük el az életet” (6).

Sajnálkoznak-e a tette fölött?

„Éppe úgy, mint amelyik nem öngyilkos. Melyiken igen, s melyiken nem. A pap azt mondta, nem szabad elítélni az ilyen lelket, met nem lehet tudni, hogy milyen fordulat jött neki. Lehet, hogy kikapcsolt, s... »Felakasztom magam!« Abba a pillanatba elkapta az a gondolat, hogy ő nem tudott visszatérni – aszongya a pap. Az embernek má fogamzásakor le van írva, hogy min kell átmenjen, s mi által kell meghaljon. Hogy kell meghaljon! S ebbe vagyok én es... A papnak van egy bátyja, az es felakasztotta magát...” (25).

„Attól függ: ki, hogy... Minnyájan úgy vagyunk, hogy van jóakarónk is, rossz is. Van olyan is, hogy örvend a másik halálának, s van biza, ki sajnálja. Nem vetik meg azét. Mennek, s rendesen imádkozót csinálnak neki” (1).

„Az egyik sajnálja, a másik nem: »Hány öreg várja a halálát, s te mét tettetted ezt?!« – mondják” (36).

„Sajnálkoznak, ha olyan valaki teszi, aki el vót keseredve, aki a családba nem kapott egy felpártolást, segítséget. Csak ilyen esetben sajnálják. De általában nem sajnálkoznak. Úgy veszik, hogy nem kellő gerinces ahhoz, hogy a fájókat legyőzze” (34).

„Öngyilkosság sok van nálunk. A Jóisten öröjzön meg tőle. Valahogy nincsen élő hite az ilyeneknek, s megvan ijedve az élettől. Én azt mondom! Pedig akármilyen nehéz az élet, de küzdeni kell. Met bizony sohasem vót gyöngyvirágos. Leányka koromtól, jól emlékszem, tiszta küzdésből állott az élet. Hat gyermekem lett, biza kellett küzdeni. Tusakodni kellett, dolgozni kellett s élni kellett. De örökké új erőt merítettünk az Úrjézus által. Pláne reggel, ha felkelek, »Ó, édes Jézusom, jöjj el a segítségemre!« - s akkor má minnyá érzem, hogy erőt merítettem. »Ó, édes Jézusom, segíts meg a mái áldott szennapra egész családommal együtt, s öröjz meg mindenféle gonosztól!« Ilyenkor má könnyebben érzem magamot, me hála Istennek, felkeltem, s dolgozok” (12).

„Hát bizony rossz néven veszik... Hogy saját magának vet véget. Gyáva volt, hogy nem vállalta az életet, s a terheket. Sajnáljuk, főleg ha marad család. Neveletlen család. Mind a kettőt sajnáljuk, hogy mé tette ezt?...” (17).

„Általában haraguszna az öngyilkosra. Hogy mé nem várja meg, hogy jöjjön el az idő: nem mü adtuk az életet, ne es vegyük el az életünköt, várjuk meg, hogy jöjjön el a végső óra. De az olyanra, mint sógorom es, nem haragudtak. Inkább sajnálták. Ugye, a fia megverte...” (30).

„Ahogy az eset történik, aszerint ítélik meg. Ha olyan volt, hogy durva mindenkivel szemben, nem sajnálják. Nem nagyon törődik senki vele. Mondanak olyant es, hogy még eddig így kellett vóna csinálja” (16).

„Sajnálkozunk, de mondjuk, mé kellett ő ezt tegye? Mé nem nyugszik meg a Jóisten akaratán. A Jóisten, akit teremtett, arra gondja van. El is veszi. Akit teremtett az Isten, az életin keresztül kegyelmével kíséri, s akár, ha száz esztendeig is él, de akkor es elveszi. Nem kell elvesse saját kezüleg senki az életet. Ezt elítéljük, hogy mé tette ezt?! De méges elmenyünk, s imádkozunk érte. Az ő bünös lelkiért, met nem tudja, hogy mit cselekedett.

Éppen úgy megszervezik az imádkozót, s elmenyünk. Míg kísérjük ki a temetőbe, addig es imádkozunk, hogy a Jóisten bocsássa meg neki, amit tett” (29).

Szégyen az öngyilkosság? Kinek?

„Aki megtette, annak má nem szégyen. Hanem szégyelli a rokonság, a család. Az mind le kell igazolja magát, hogy hogy bántak véle, s miért tette.

Legalábbis a közelieknek le kell számoljon, hogy mét hagyta ezt a pecsétet. Szégyellik, de úgy, hogy a földbe ragadnak belé” (29).

„Hát, a má nincs, hogy szégyellje. De a hozzátartozóknak igen. Nagy szégyen. Azét, me nem tudja az ember, hogy milyen okét tette. Hátha a családi viszonyok mián csinálta... A hátramaradottak szégyellik. Úgy mondják, hogy pecsétet hagyott az utódokra” (28).

„Há hogyne! Nagy szégyen. Főleg a rokonságnak. Testvéreinek. Most es az asszony nem es kívánja eléhozni (*ti. a testvére öngyilkosságát*)” (32).

„Az öngyilkos megszégyeníti az egész család tagjait, az egész rokonságot, hogy ilyen halált választott” (30).

„A családnak egy nagy bánat s egy nagy szégyen. Nagyon szégyelli a család, hogy mét tudta tenni. Hogy mét kellett ő odajusson” (12).

„Rettenetesen lesújtva marad a család, pecsétet hagy a szíveden, lelke-den (*sírva fakad*), az életemnek mindig fáj. Rettenetes érzés, kimondhatatlan fájdalom. Szégyelltem a végtelenségig. Én, az édesanya, elsősorban (*zokog*). Még ma is fájlalom, s szégyellem. Hogy az én egyetlen gyermekem ilyen halált kellett haljon”(15).

„ A családé a nagy szégyen. Mert az ad valamilyen okot arra, hogy ezt ő meg kell csinálja” (17).

„Szégyellik, hogy öngyilkosságot követett el, met a falubeliek tűnődnek, hogy miért tehette, s mondják, hogy ezért vagy azért tette... Biztos nem volt a családi béke meg... vagy valamilyen adóssága volt. Szóval, mindenféle beszédek elindulnak”(34).

„De még hogy szégyellik! Ugye, milyen nagy pecsétet hagy hátra. Met akkor már kezdik kutatni, s vitatni, hogy »azét, met így bántak vele, s úgy bántak vele« s kezdik osztani s szorozni; végig csépeli a nép a szájával az ilyeneket. A hozzátartozóit” (29).

„De szégyen ez a falunak es, s az egyháznak es, s mindenkinek. Hogy egy keresztény lélek elpusztítsa magát”(31).

Miben különbözik egy öngyilkos temetése a természetes halállal elhunyt halottéhoz képest?

„Az öngyilkost megvetik, me nem gyónt meg, nem vallásoson halt meg. Azét van kivétel a temetésben. De pálcát annak es tesznek”(28).

„Egy félakasztott embernek nem szabad harangozni. S nem szabad annak misét mondani”(32).

„Régebb a pap nem ment egyáltalán az ilyen temetésire. Most má 4-5 esztendeje eljő. Addig a kántor végezte a temetést. Ő csak imádkoztatott.

Keresztet nem visznek, a pap miseruhát nem veszen fel. Elvégzi a szertartást, de csak feketébe”(26).

„Csak fekete reverendába jő oda a pap, nem szenteli meg a koporsót, ha kikíséri es a temetőbe, nem tart szertartást. Mi úgy asszonyokul elimádkozzuk”(30).

„A pap elmegy, de nem öltözik fel és nem a halottért imádkozik, hanem példabeszédeket mond a tömegnek, hogy ne forduljanak ilyenek elé. S azért próbálja védeni es, hogy ne ítéljék eröst el, met nincs jogunk elítélni senkit. De csak fekete ruhában van...” (34).

„Amikor a pap kezdett menni, csak egy magyarázatot tartott, s avval ő ment es haza. Nem kísérte ki a temetőbe. Csak az udvaron elmondta, hogy ez nem helyes, ezt nem szabad csinálni” (33).

„Most má eltemeti a pap, csak nem fehérbe, hanem úgy, ahogy jár. Az udvarba es sokat imádkozik, s a sír martján es. Met ez nagy vétek. Elkíséri. Úgy néz ki, mintha ő es csak résztvenne má a temetésen. Ott menyen a koporsó előtt” (17).

„Az öngyilkos temetése csúnya. Egy szép temetés, egy szép díszes temetés, pappal, az más. De ezt (*t.i. az öngyilkos koporsóját*) reateszik egy szekérre, rendes, paraszt fahozó szekérre, s a hozzatarozó menyen utána...” (36).

„A szentmise áldozatot nem lehet érte bémutatni, met nem fogadja a pap, csak a közös halottakért. Érte külön nem mondnak misét. S ez milyen borzasztó! S ez annyira bántsa azt a hátramaradottat, hogy »mét tudtad tenni?!« Hát nem tudott vóna megérni ő es egy szép temetést, hogy pap temesse el?!” (12).

„Hátul a sarokba temetik. Nem es ott viszik ki a temetőbe, ahol a rendes halottakat, hanem megkerülik a temetöt, s hátul van egy kapu, s ott viszik bé a sarokba. Külön van nekik szakasz. Nem harangoznak. A pap mond egy beszédet a sír partyán, de nem olyant, mint másnak” (28).

„Az akasztottakat külön helyre temetik. Nem is viszik a temetön keresztül az ilyeneket, hanem a temetö mellett kikerülnek, s a hátsó kapun viszik bé. De annyi mostanába a felakasztott!...” (36).

„Külön temetik. most má nálunk olyan sokan vannak, hogy minnyá essze vannak érve. Egy szekérút válajsza el a többitől” (15).

„Nem elől viszik bé, a felszentelt kapun, hanem hátul. A harangok nem szólnak, s a pap nem szenteli meg. Eljő, de nem szenteli meg. Régebb el se ment” (23).

„Az egész temetö szentelt föld. Az öngyilkosokat, s akik gyónás nélkül haltak meg, mint a komonisták, nem szabad a szentelt földön kivinni. A te-

mető mellett van egy kicsi út, s ott egy megszeneteletlen rész, ahova temetik azokat. Ott határ van. A szentelt földre bé nem léphetnek. Jaj, Istenem, Istenem, öröjz meg mindenkit attól. Az egyház nem mond érte semmit, se harmincnapos mise nincs. Mondatnak ugyan harmincnapos misét, de a háztól elhunyt lelkekért, ő név szerint nincs beléfoglalva. Nem es harangozhatnak érte” (1).

Próbálkoznak-e mégis valahogy szent jelleget biztosítani a temetésnek?

„Imádkozót tartanak neki is. Sőt még többet imádkoznak” (34).

„Délbe viszik ki a temetőbe, mikor harangoznak” (1).

„Nekünk, mint hozzátartozóknak, úgy el kell menjünk, mint egy másik halotthoz. S úgy közös imával eltemessük. A déli vagy esti harangszóval szokták eltemetni, hogy harangszót es kapjon” (30).

„Olyankor szokták temetni, amikor harangoznak. De ősszel, télen az esti harangozás már sötétbe van. Az én fiam estefelé temetődött, má szürküldött. Az asztalok meg vótak terítve, itt vót a sok nép alamizsnára, el kellett temetni. Meg vót főzve a sok étel, hogy el ne romoljon, napvilág el kellett temetni, az esti harangszó előtt, hogy jöhessenek alamizsnára. Temetik déli órába is, vagy ha van egy másik halott, s annak harangoznak, azalatt viszik az akasztottat is” (15).

„Az akasztottat a déli harangszó alatt kapják örökké ki. Mikor délre harangoznak, akkor azalatt viszik. Hogy mégis valami harangszó legyen neki es. Ne legyen úgy eltemetve, mint a kutya” (32).

„Kihaszználják ezt az alkalmat. Amikor fixen délre harangoznak, azalatt a menet menyen” (17).

„Estefelé temetik el, mikor vecsernyére harangoztak, azt az asszonyt is, aki a vonat elé vetette magát Garados alatt. Azalatt suttyomba ki a szekérvel, s kerülték meg a temetőt, s tették bé. A temetés különben délelőtt van a rendes halottnak” (36).

„A temetőben ezeknek külön helye van, s úgy szokták kivinni, hogy megbeszéli a harangozóval, hogy amikor harangoz délre, húzza egy kicsit hosszabban, met azalatt viszik ki. Nem a halottnak húzzák, de mégis, hogy harangszót kapjon. Az esti harangszónál is szokták ezeket temetni, ugyanígy” (34).

Az öngyilkosság melyik módját választják leggyakrabban a faluban? Vajon miért?

„Leggyakoribb az akasztás. Felköti magát. Ez menyen vastagabban” (28).

„Legtöbb az akasztás. Úgy mondják, hogy nem szenved annyit. Nagy elhatározás kell rea, hogy megcsinálhassa” (15).

„A felakasztás. Nem tudom, miért. Van olyan es, aki a vonat elé veti magát” (21).

„Inkább felakasztják magukat. Van vonat elé vetés is. Például Császár. Ugye, mindenükt elvették, s bánatába addig búsult, addig gondolkozott, hogy végül így végzett magával” (17).

„Leginkább kötéllel felakasztják magukat. Hogy könnyebb eszköz? - nem tudom. Volt olyan kísérlet, hogy elvágta az ereit, de nem járt sikerrel. Aztán gyógyszerrel volt még kísérlet” (34).

Hogyan viselkednek az olyannal, aki öngyilkossággal próbálkozott, de megmentették?

„Jól. Például, itt van egy ne, nem es messze. Munkába jár. Az asszony feltartóztatta, hogy ne szoruljon a kötel a nyakába, s a másik levágta. Többet nem próbálkozott. De az én fiam háromszor, s csak sikerült neki” (15).

„Mondják, hogy buta vót, tönkre tette az életit” (25).

„Van olyan, hogy a család észrevette, s levágták. Mondta aztán, hogy egyszer felakasztottam magam, s nem sikerült, s most felakasztanak engemet. Nem tudom, én is gondolkoztam, hogy vajon, mit gondol magába? Biztosan kerül olyan, aki megkérdi, mét es tette? Azt mondják, aki ilyenre teszi szándékát, azt az ördög mindig segíti. »Csináld, csináld!« – így biztassa az ördög. S ezért aztán olyan borongós lesz, s kikapcsolódik addig, amíg aztán célt ér. Hogy túltesz magán. Van, aki próbálkozik: megint, s megint, s úgy es csak annak lesz az áldozata. Az ördög befolyásolja. Úgy kerüljük es az ilyen embert” (16).

„Állandóan kísérik s figyelik. A hozzátartozók arra törekednek, hogy hol egyik, hol másik, örökké lássák. Hol jár, s mit csinál, nehogy még megpróbálja. De ritka, hogy amelyik megpróbálta, s nem sikerült, az anélkül meghaljon. Ritka. Addig tusakodik, vagy így, vagy úgy elpusztítsa magát” (28).

„Itt is van a szomszédunkba – Istenem, Istenem –, ott a felesége kínlódik vele. Menni es tud valahogy. De a leánya, aki levágta – ideki a Verésnek a sarkába egy fára akasztotta fel magát, úgy es híjják azóta, Akasztottak erdeje –, megsejtette, hogy az apja eltűnt, de neki esze es vót, kést vett, s futott utána. Met látta, hogy a kötelet viszi, az istarangot, ami a tehén fején van, de ő, amíg az Olt vizin átalment, addig az apja felmászott, a kötelet felkötöte, s a nyakára epe akkor húzódott rea, mikor odaért a leánya, s akkor hamar elkeccintette a kötelet, s leesett. Dehát aztán valamennyire észhez tért, kezeltek, de nem normális. A leánya többet meg nem állhatott előtte: ütöte s vágta,

ha közelibe került, hogy mét vágta le őt. Met annyira az esze helyrejött, hogy lássa magát, mennyire tehetetlen s félszeg. Most abból kifolyólag örök-ké a leányát okozza, hogyha ő má elindult, mét nem engedte, hogy menjen az ő maga útján. Ilyen félszegen a feleségit es sokat veri, s minden. De aztán a leánya el kellett menjen a háztól. Férjhez ment egy valamilyen legényhez. Pedig meg kellett vóna köszönje a leányának, hogy megmentette az ördögök keziből” (1).

Az ilyen járhat-e templomba?

„Járhat, ha menyen” (28).

„Erre nincs külön tilalom, de inkább ő maga nem megy” (34).

„Járhat, ugye, az Isten a megtérő bűnösnek örvend” (1).

„Templomba járhat. Először nagy szégyen, me mindenki reanéz. Én es ránéztem egy ilyenre, pedig elég pecsét van a lelkemen, ugye az én fiam mi-án; csak ezért néztem rea, hogy Istenem, téged vót ki megszabadítson, de a gyermekemet nem *(sír)*” (15).

„Attól még mehet. Ugye, egy gyónással megbánja, hogy mit cselekedett, s az Úrjézus végtelenül irgalmas s kegyelmes mindenkire” (29).

Kifaggatják-e később, hogy miért tette és mit érzett az öngyilkosság elkövetésekor?

„Nem hozták elé előtte, hogy nehogy bántsa őt. Nem beszélnek róla” (29).

„Volt, akit megkérdeztek, hogy te ezt mét csináltad? Le es nézik. De általában, aki többször próbálkozik, végül is abba hal meg” (34).

„Nem. Szégyellik, hogy ilyent csinált. Például, itt helybe, az ecsémnek a fia. Itt lakott szembe, ebbe a nagy házba. Itt el akarta vágatni magát a vonattal. Ez az onokám mentette meg ne, Vilmos. Szinte bémentek mind a ketten. Csak annyi volt az egy áldott szerencséje az onokámnak, hogy amikor érkezett a mozdony, a bal lábát meg tudta vetni a sínbe, s aztán nagy erővel s feszítésvel a sáncba belévette. Úgy mind a ketten a sáncba beléestek. S aztán ezalatt a mozdonynak az eleje elment. Aztán má megadta a másik es magát. Aztán hírt adtunk az apjának, bátyjának, s azok ide. Háromszor akarta, mindenképpen el akarta vágatni magát ez a fiatalember. Aztán csak megmentették. Azután egyet-egyet nagyot iszik, a feleségit es elverte vót, az odavót esztendeig. Akkor visszajött. Hogy mi az oka? A pálinka. Megkóstolja, nem tud békit hagyni addig, míg az orrán-száján nem foly ki. Akkor nem vót részeg, amikor ezt csinálta, de ugye, a családi gyötrel, az akarta elvinni... Egy alkalommal mondtam neki, mintha másról lenne szó, nem róla, szóval mondtam, hogy hitván ember, aki arra veti magát, hogy elposztítsa magát.

Én azt az embert nem értékelem egyáltalán, amelyik ilyenre veti magát, mondom. Az egy semmi ember. Azt az életet nem azért adta az Isten, hogy olyan könnyen vessük el. Minek? Az az ember, aki sokat tud küzdeni, s bírja a küzdést s a terhet, s viseli, csinálja! Az ember! A megállja a helyit! – mondom neki. Az akármilyen baj van, nem fél. Keresztül vág rajta, s él, mondom, tovább csinálja betyáruul. S megjelenik szépen a társadalomban, jól viselkedik, mindenki szereti, s tiszteli, s becsüli. Hallgatott, nem szólott semmit” (32).

„Az egyik ember, itt Szenttamás felé, felakasztotta magát, s akkor megmentették. Haragudt, met a felesége minden reggel ment a templomba, s neki mennyi dolga volt künn, s a felesége nem segítette. Akkor es oda volt. Közbe hazajött az asszony, há éppe a szusz akkor szabadult volna ki belőle. S a felesége megmentette. De úgy megijedt az ember, hogy a legnagyobb templomba járó lett. Ő azt mondta, hogy olyant látott azalatt, hogy soha többet meg nem tenné, de mindenkinek azt ajánlja, hogy ne tegye meg” (12).

A tapasztalat szerint Szentdomokoson mi készíteti az embereket öngyilkosságra?

„Egy gyermek elvesztette a teheneit, itt fenn, Garadoson, s mikor jött le, a vonat elé vette magát. Féltibe, hogy most mit csinálnak vele a szülők” (34).

„Itt nem messze egy asszony vágatta el magát a vonattal. Maradt egy három hetes gyermeke. Megmondom miért: az anyja ehejt él ne, itt a híd mellett. Özvegy az asszony, a férje Sz. J. volt. A leánya s a veje Bányán laktak. S az asszony nekiállott, s avval a trükkel elment itthonról, hogy menyen fel Bányára, met a leánya betegágyban van, három hetes, s ő ott segítkezik. Elment fel – úgy hijják nagycsicsü Erzsí, me két nagy csicse van –, elment fel Bányára, s a legényblokkba fel, aztán a legények egész éjen... nyírjed! 57 éves volt. S a leánya annyira megszégyellte magát, hogy öngyilkos lett. Hogy az anyja milyen aljas, disznyó volt. Nem azért ment fel, hogy neki segítjen, hanem elment kurválkodni. A legényekhez. A vonatval elvágatta magát” (32).

„Itt például Giziék. Egyetlen gyermekük volt. Így nevelték ne, a tenyerükbe. S e volt a baj. Mindenbe kedvit töltötték, mindent megengedtek neki, s mikor má nem tudtak kedvibe járni, felkötötte magát a kölyök” (25).

„Vagy megzavarodás, vagy egy nagy elkeseredés, vagy agyi kimerülés csinálhassa. Akibe belérögzül, hogy na, tovább nem élek, az má nem tud gondolkozni” (15).

„Valami sérti erőst, vagy valami nagy bánata van, hogy tovább má nem bírja. Ilyesmi. Például, a kollektivizálás alatt vót nagyon sok öngyilkos” (30).

„Sokan a földekért lesznek öngyilkosok. Egy-egy meg es bolondul. Ez a kollektivizáláskor es úgy vót. Há most egy embernek, hogy elment az esze. Miklós Fülöpnek. Még jó hó vót, hogy végig a nyomán mentek, mikor eltűnt, úgy kapták meg. A birtok végett, amit most visszamérek (1991), úgy eszevesztek. Odament ehhez a Fülöphöz a bátyja, s ott kezdték osztani a földet, hogy melyik kié. S ugye, ő temettette el az öregszülőket. Nahát úgy felidegesedett, addig tusakodott, hogy teljesen megzavarodott. A felesége ágyba fekvő beteg má kilenc éve, s az öreg csak kiment pizsamáson, abba ment el, hogy elpusztuljon. Esszejárta Garadost végig, s aztán megfagyott lábbal úgy megkapták ott, a szentkeresztúti stációknál” (1).

„Itt vót Cs. J. Jó, ügyes, dolgos ember. Ugye, a kollektivizáláskor mindenükt elvették, s bánatába addig búsult, addig gondolkozott, hogy olyan zavaros lett. S akkor lejött ide az átjáróhoz, ott vót neki egy szép földje, a vasút mentin. Pont oda, s ott vette magát a vonat elé, ahol a földje vót” (18).

„A kollektivizálásnak sok áldozatul esett: felkötték magikot, megbolondultak” (7).

„Tudok mondani egy sógort, aki tartozott nekem 25 lejjel. Egy decire kérte vót, s úgy egy délelőtt jött, s aszongya, mesze, evvel neked tartozom, megadom. S azt kérdezte tőlem, hogy most lefelé van-e vonat vagy felfelé. S mondom, há hova mész? S aszongya: »Lefelé van-e vonat vagy felfelé?« S mondom, nincs most vonat, személyvonat egyáltalán. »Na jó, csak ennyit akartam kérdezni.« S evvel elment. Olyan nagy ideges állapotba vót, s úgy ment el. S akkor este felé, szürkület táján jönnek az üzenettel, hogy Árpád menjen hamar, met Kinda János felakasztotta magát. Haza ment, hogy innét elment, s a vécébe otthon felakasztotta magát. Nem vót ittas, bár azelőtt szokott inni. A siratásnál annyit vettem észre, hogy az egyik leánya azt mondta, »Jaj, bocsásson meg édesapám, met nem vótunk elég figyelmesek.« S azután megkérdeztem, hogy ezt te mire fel mondtad? S azt mondja: »Vízkereszt estéjén nálunk vót édesapám, s estére harangoztak, mikor kikésertem, s azt monja, Milyen szépen hallik ez a harangszó, Istenem, milyen jólesik!« S azt mondja a leánya, nem tudta, hogy ezt ő mire mondta, mire gondolta, met ő nem vót soha elragadtatva a harangszótól, s hogy ez most olyan izéleg jött az eszibe. S azután jöttek rea, hogy ő már akkor gondolt arra, hogy elpusztítsa magát. Csak annyit tudok róla, hogy a fia megverte. Ejisze bánatába s szégyenibe akasztotta fel magát. Ha fiatal, azt mondják, szerelemből tette, biztos. Ha fiatal házasember, akkor a nőt gyanítják, hogy rossz, s fordítva. Ha öreg, »Nincs mit csodálkozni, megunta az életet!«” (36).

„Egy fiatal legény, most nem rég, két éve (1990), azért akasztotta fel magát, met a szülei a leántól eltiltották. Hogy a leány szegény vót, s ez pedig egyetlen fia. A leány ide van jöve férjhez, a szomszédba: szép, ügyes asszony lett belőle, s amíg élnek, addig bántsa a lelkiismeret (ti. a szülőket), hogy mét nem engedték meg, milyen ügyes asszony, s milyen jó lett vóna nekik es. Szép fiatal fiú vót, Istenem! S elpusztította azért magát. Az anyja a tavaj tette le a gyászt. Egy évig gyászolta” (1).

„Leggyakoribb oka a családi élet. Általában mindenhol ez volt. A feleség, a nem megértés. De legtöbb az alkohol hatása alatt követi el. S ezek elsősorban férfiak. Erősebbek, de többet isznak, habár most a nők is kezdtek inni. Isznak, s akkor belégondol valamibe, ami őt bántja, s akkor még iszik, s akkor megcsinálja” (34).

„Az én fiam semmit nem hagyott hátra, ha aztán a felesége ki nem vette a zsebiből a papírt. Me meg volt nősülve másodikszor. Egy román felesége volt... Itt megnősült egy asszonnal, olyannal, amelyik öt évvel idősebb volt mint ő. Két gyermeke volt, s tízéves házasság. Az elcsábította, tönkretette. Akkor attól elvát. Akkor 8 évet özvegykedett itthon, én rendeztem. Nyolc év után ide a szomszédba jött ez a román fehérmép, s a szomszédok összehozták, addig mondtak neki, szépen idehozta. Bennszülött román volt, s addig mondtak neki, hogy gondolta a fiam, hát egy éjjelre elhozza. Igen, de aztán sok bajok voltak köztök. Tiszta románul beszéltünk a hat év alatt, míg itt volt. Ugye annak nem tetszett a katolikus vallás. Ha mentem a templomba, oda nem jött el... az uramért volt a mise, eccer eljött s többet nem. Örökké kifogása volt. Én azt következtettem, hogy a fiamnak két felesége volt, a két gyermeket fizette; ennek es, a románnak, volt egy lejánkája; ott húzták le a fizetésit, ez követelte a nagy pénzt, s abba unt belé. A két fehérmép kétfelé mindenit elvitte. Neki sose volt pénze. A két fehérmépre má nem tudott eleget szerezni” (15).

„Az egyik, hogy a felesége félrejár. A másik? Há most, nem rég, egy hete sincs ejsze, hogy eltemették: egyszer megnősült, a feleséginek lett két gyermeke eccere tőle, s ott hagyta az asszonyt. S a két gyermekre fizetett 800 lejt havonta. S akkor itt elvett egy másikat. S ennek es lett gyermeke: kettő-e vagy három. S szépen az udvaron felkötötte magát. Ki tudja, miért? Mind beszélgettünk róla, hogy mét es pusztíthatta el ez az ember magát. Az egyik azt mondta: »Te, képzeld el, akármennyit keressen, havonta 800 lejt le kellett adjon, hát akkor a család itthon miből élt?!« Egy kicsit iszákos es volt. Nagyobbakat ivott, ahogy kellett volna. Aztán, hogy az ital vitte-e el, mi-e? Így vitassuk, ugye. De bizonyosat nem tudunk. Például, ennek az én asszonyomnak es az öccse elpusztította magát. Huszonhárom-béli gyermek

volt. Megnősülve nem volt. S katona se vót, met azokat Horthy nem vitte vót el. Akik 1923-ba születtek, azét, hogy azok a nemzedéket szaporítsák. Annak az örömirre, hogy Erdélyt megszerezte. Szóval, nem vót katona se, s meg se vót nősülve. Eltörött a lába bokába, aztán megforrott, s vett egy lovat – akkor a vejem patakfelelős volt, nyugodjék békébe, hogy emlegetem –, s itt a Hargitán húzattak. S ez, a feleségem eccse, ott volt a lóval. Egy öreg ló volt. S a ló úgy tudta, hogy délelőtt húzatnak kettőt, s délután egyet. S délkor, nem kellett messze menjen, húzatott, hamar egyet tért, s utána, gondolta, még egyet térek. Há mi, nem szabad nekem térti egy nap négyet?! Szaporodjék a munkám s a pénzem! Verte vissza a negyedik téréért a lovat. S a ló nem akart menni. S vett egy fát, csapot vagy mit, s reahúzott, s a ló felágaskodott, s reabukázott a gazdájára. S a rúd pontosan azt a lábát, amelyik pont azon a nap húsz esztendeje eltörött volt, újra eltörte. Akkor elvittek a kórházba, a sarkától felverték egy szeget a lábán végig; az a lába úgy elfogyott, csak egy szikra bőr fogta s az a vas. Nem tudott járti úgy, ahogy kellett. Sorba elment a testvéreihez, én es hívtam, hogy legyen nálam, s jó lesz, de ült egy-két nap, s esszeszedelőzködött, elment haza, aztán az öccsihez Dánfalvára. Aztán az öccsiből kijött, hogy ő látta, hogy nem úgy viselkedik, ahogy kéne. Örökké olyan különösen járt, s olyan gondolkozva. Eljött haza, s egy este azt mondja az anyjának, hogy »nem muszáj olyan sokáig égesse a lámpát.« Avval kilépett az istállóba, s felkötötte magát. Ennek e vót a bánatja: nem tudott járti. Ha leült, a lábát örökké kopóra kellett tartsa. Ha kinyújtotta, nem tudott pihenni” (32).

„Ejjsze mindenkinek van valamije, ami bántsa. Me ha nincs, nem csinálja meg. S aztán elhatározza magát, s Istennel nem törődik, nem foglalkozik, az Úrjéshoz nem menekül, hogy kérje, hogy szabadítsa meg; me van olyan, hogy az Úrjéshoz ragaszkodik, s megtér, gyónik s áldozik, s megvigasztalódik. De a másik azt mondja, ezt én át nem tudom élni, tovább ebbe nem élek, s akkor nem tud szabadulni tőle. Például, ott van az egyik komám. A nagy betegségibe az oszlopra akasztotta fel magát. Nagy fájdalmak voltak. A másik féltékenységből, a másik bosszúból. A fiamot, amikor először csinálta megkérdeztem, miért csinálta. Az asszony mián csinálta. Met az asszony félre járt, s két gyermeket fizetett, s a gyermekeket nem engedte ide egyáltalán. S ital mián. Aztán annyit elértem vele, hogy elment az orvoshoz, s az adott neki olyan tablettát – antakolt –, egy fél esztendeig nem ivott. Ha nem ivott, egy áldott jó gyermek volt” (15).

„Van az embernek nélkülözés az életbe, vagy nem tudja a célját elérni, vagy valamije hiányzik, s ebbe kezd búsulni. En így képelem el. Vagy a családi élet nem normális, ott van baj. Sok történik a családi zürzavar mián.

A lányoméék mellett egy fiatal ember akasztotta fel magát. Az asszonynak a rosszasa miatt, állítólag. Mer én nem tudom. Az asszony, ugye, nem volt jó, úgy mondják, mindig kiruccant. A férfi olyan búskomor lett, s búst. S elég a hozza, hogy az asszony csak ment el hazulról, s hogy igaz-e, nem tudom, azt mondta az asszony, hogy ha nem tetszik, akaszd fel magadot. S fel es akasztotta magát” (17).

„Itt az egyik fiatalembert a felesége elhagyta, s akkor ő azt mondta, elad mindent, s felakajszta magát. Vót nagy disznója, s lova, tehen, s eladta, s elpusztította magát. Ez volt a szándéka, s meg es csinálta” (29).

„A nem egyetértés a családban. Itt egy fiatalember es azért akasztotta fel magát, met azt mondta, a felesége félrejár. S ott lennebb egy másik, az es azét. Aztán az Isten tudja. Fiatal ember vót mind a kettő: 35-40 körüliek” (25).

„Annyi mostanába a felakasztott. Ignác bácsi bátyjának es egy fia: gyönyörű ember! A felesége rosszra tért... pedig milyen ember! Hogy amellet es?! Jaj! Én azt mondtam, tanár úr, hogy borsószalma kell az olyan asszonynak. Finom ember, gyönyörű ember, énekelni es úgy tudott... De sokszor mondta nekem, »Ángyi, pályatévészett vagyok, s az asszonyt se úgy kaptam... – tudja, mire gondolok –, s nem tudni, mit hoz reám?!« Nahát, szépen felakasztotta magát. Most nemrég. S maradt két szép gyermek. S a felesége bánjai milicistákkal foglalkozik most es” (36).

„Itt nem messze, fennebb, most az öszön akasztotta fel magát egy fiatalember. Rosszviséletű volt a felesége. Félrejárt, szivarazott s ivutt. Kurválkodott...” (32).

„Magamról beszélek. Én es úgy csináltam, hogy fel akartam akasztani magamot, s fel es akasztottam. A nagyobbik lejánka, Erzsi, megérezte azt, hogy én bémentem a csürbe, s a csürkaput belülről béakasztottam. Sírtam. Ugye, baj vót a családba, me ugye, maradt az első uramtól az a lejánka, Erzsi, s Ignác bácsi idekerült, biza törtétek incidensek. S nekem örökké rosszul esett. Vele es született Veronka, az aranyos volt, de ezt lökte... nem es jó róla beszélni. S akkor édesanyám ölt meg, hogy látod-e, mét mentél férjhez? Montam, maguk is úgy akarták, mint én. Me mások szereztek Ignác bácsit nekem. Én bábának akartam menni, met szerettem. Nem engedték, azt mondták »menj férhez, me nem bírjuk a munkát!« Sok vót a föld. Én nem akartam senkivel... ugye, megvót ez a lejánkám. De édesanyám azt mondta: »Egy lejánka semmi se. Velünk marad, s tük menjetek hátul, s ott lakhatok.« Méges, hiába, hogy itt laktunk, közösen éltünk, s bajok vótak. Egy olyan eset adódott, hogy erőst csúfokat mondott reám, még Ignác es, s én elfuttam, s azt mondtam, én eccer végzek. Nem es akartam férjhez menni, s így csinálnak velem!? Végzek. Felmentem a létrán, arra emlékszem, de hogy

mit csináltam tovább, hogy köttem a kötelet a létra fokára, má nem tudom. Csak arra emlékszek, amikor édesapám a kankós pálcával ütött a szénán. Akkor jöttem magamhoz, hogy hol vagyok, s mit csinálok. Azt kérdeztem, mét üt édesapám? – hát én nem vétettem. »Azét – azt monja –, hogy te mét csináltál nekünk ekkora szégyent?! Ha le ne tudjunk vágni, itt kacaghatna a világ!« De aztán mi lett velem, szégyen elmondani. Elmentek a román paphoz, met úgy éreztem, hogy valami csepegett a fejemre – megszorította az a kötel erőst a nyakamot –, s a szívem olyankor úgy fájt, hogy szakadt meg. Azt mondja édesanyám, mit hunyorogsz te annyit. S mondom, hogy valami olyan fájdalmas odabé. S azt mondja, »Na, megmosakodsz, s menyünk bé a román paphoz – úgy mondták oláh pap –, s evangéliumot mond a fejedre, a könyvet a fejedre teszi.« Én nem menyek, én nem kacagtatom magamot, hagyjanak békit nekem. De csak jött, hogy csináljam s de csináljam. Elmentünk ki. S mikor haccor kimentünk, hát éreztem, hogy olyan jó könnyű, s nem csorog a fejemre úgy, csak megvillan. Addig mentünk, hogy hát egyszer nem éreztem. Hogy az imádság-e, vagy magától kijavult, mi-e, nem tudom. Itt helybe volt ez a pap. Aztán úgy megfenyített; azt mondta, fogadjam fel Isten s ember előtt, hogy soha többet illyennel nem foglalkozom. Magyarul szépen beszélt. Azt mondta »az ördögök megkerülik magát, de húzódjék meg egy szoba sarkába, s imádkozjék – azt mondta –, avval többet ér.« Na, aztán másként fordult a világ itthon. Azt mondta édesapám: »Ignác! A lejánkák egyek legyenek. S ha nem egyek, akkor az Isten segítjen meg. Innet elmész.« Megmondta, »Ne látod-e? Neked es olyan szégyen, mint nekünk.« S aztán úgy jött helyre a részegsége es, met biza el vót indulva erőst. Csendes ember most, amikor má lejárt (*gúnyosan: ti. már megöregedett*). Így más előtt olyan finom volt, de magunkba... hagyjuk el (*sír*). Eccer smucig természetű volt: örökké abba kellett igyekezzek, hogy dugjak s lopjak, hogy Ignác ne tudja meg, hogy azoknak a lejánkáknak valamit félretegyek. Má nőttek. Mikor írogattuk azt a szép holmit (*ti. a menyasszonyi kelengye összeírásakor*), s amit úgy dugdostam, s úgy loptam (*szipog*), akkor leült ide s azt kérdezte tőlem »Te Erzsi, ezt te honnat tudtad megcsinálni?« S mondtam (*zokog*), azt csak én tudom, s az Isten... s édesapám, met tőle es sok pénzt kaptam, hogy segítsük a lejánkákot. Ilyen ember vót! Így aztán az életösztönöm elmúlt: életbe maradtam, de nem tudtam semminek se örvenzeni. Mikor elment a háztól Erzsi, akkor jobbra vált. Pedig megkérdeztem, mikor esszefogtunk, hogy ne, te Ignác, az én gyermekem nem lesz-e terhedre? »Menj el – azt mondta –, egy lejánka?!« Na, de minden lejárt. Vótunk nyolcan ebbe a házba, s most ketten maradtunk. Most vagyunk jól, ennyire. Most es ha iszik, akkor öl. Úgy kivágott innet a házból részegen, itt ültem

mellette, hogy kecskebukát vettem. S akkor még a kést utánam vette. Ah, hagyjuk el, annyi baj volt, hogy nem kívánom még eccer leélni. De hogy még eccer felakajszam magamot?! – nem memém. Akármi történjék. Most má jó lett, me ő es hazaszorult. S – jaj ezt mind felveszi-e, tanár úr? – jaj! Eccer azután, mikor sérvbe harmadikszor megoperálták, s hazakerült, leült, s azt mondta, »Na Erzsi, rossz vótam, tudom, de ne haragudjál, most hazaszorultam.« Elég későn – mondtam neki –, kár vót megnősülj, s én es, hogy hozzád menjek. Az Úristen engedje meg, tizenhatszor törjék el a dereka, aki minket esszeszerzett. Met ha valaki nem ismeri egymást, s nem szereti, mind így jár. Aztán eleget kérte a bocsánatot, de nekem semmi életkedvem nincsen. Olyan ember vót, hogy úgy szorította a pénzt, s most es, hogy úgy kell kérjek, ha valamire kell. Van nekünk letett pénzünk, csak ki van jelentve, hogy ahhoz hozzanyúlni nem szabad. Az anyja es ilyen szulisztes (*ti. fős-vény*) vót, tőle örökölte. Sokat szégyenkeztem, keseregtem. Eltöt immá, hál' Istennek a nagya. De még eccer fel nem kötném magamot...” (36).

Volt-e olyan, aki beszélt öngyilkossági szándékáról?

„Volt. Például, az én öcsém. Özvegy volt. Ide lejövogetett reggel, s estefeléig itt volt, máskor több időt. S nekem mondta, hogy ő végez az életjivel. Felakajszja magát. Megszidtam: Te Márton, ne csinálj ilyent, egy örökös pecsétet ne hagyjál hátra, testvérekül. Ezt vedd ki az eszedből, ezt nem szabad! – mondtam neki. A csekkbe pénzed van, vedd ki, s élj belőle: egyél s igyál, amíg azt feléled. Méges eccer csak felakasztotta magát. Négy leánya van, mind férjhez vótak menve. Ugye, özvegy volt, egyedül élt. Még megházasodott, de a második asszonnyal nem tudtak egyezni. Attól elvált. Én eleget bögettem, s kértem szépen, hogy Márton, az Istenért, nehogy megtedd. Én mondtam, szégyen te, a hátramaradottaknak. Elhallgatta, s utána esment egy fél esztendő után belékezdett” (26).

„Az én fiam es mondta másnak, s nem hitték. Mikor megcsinálta másodikszor, s leszakadt, elment, hogy igyék egy üveg sört. S a hídon egy megkérdezte, me rosszul nézett ki, mi van veled te, s azt mondta »Ám pânzurat ši nu reușit!« Ezt mondta románul. Az azt gondolta, hogy csak beszél. S akkor utána megcsinálta harmadikszor” (15).

„Volt itt a kicsi kútnál egy öregasszony, aki elmondta, hogy muszáj a fiatalok mián felakajszja magát. S na, elhangzott a szó, s vigyáztak rea, de aztán nem mondta tovább. Hanem csak egy reggel kiment tűzgyújtó szálkáért, s hát csak nem jó bé, s nem jó bé. Mennek ki, s hát drótot kapott, s a szegre felakasztotta, hurkot csinált a nyakára, s úgy leült. Úgy kapták meg” (36).

Ha a házban történt az öngyilkosság, mit csinálnak a házzal?

„Újraszentelik. A papot elhívják” (36).

„Megszentelik, met úgy tartásák, hogy a gonosz volt vele, amikor elkövette ezt, s ezért újra kell szentelni” (34).

„Újraszenteltetik, met irtóznak bémenni abba. Aki megkapja az akasztottat, ugye, örökké azt lássa. Olyan irtózat fogja el az embert, amikor bélépik abba a házba” (29).

„Az a ház nem es maradhat úgy. Azt megszentelik. Általában szoktunk szentelt vizet, met ugye húsvétkor szenteltetünk vizet, s akkor egész évre szoktam eltenni üvegbe, hát az állatokat es örökké meghintem, az istállóval együtt, hogy a Jóisten adjon szerencsét utánuk, öröjze meg a vadaktól; s a pimpóból es felszúrunk egy ágat egy helyre, csak azért; s azelőtt még olyant es csináltunk, hogy, ugye a birtokok megvótak, kivittük a föld végire, s leszúrtuk, hogy a Jóisten öröjze meg jégveréstől. Amikor a szentelt vizet hazahozjuk, egy pálinkás pohárrevüt mindegyik kóstol belőle. Na, a szentelt vízzel meghintik a házat es, amelyikbe valaki felakasztotta magát” (12).

„Újraszentelik azt a hajlékot. Elhívják a papot, hogy a gonosz lélek távojon attól a háztól. Szép imádságot mond a pap” (1).

„Mindent újraszenteltettem. Fent a padlást, szint, udvart, házat... mindenütt. Én szentelt pimpóval, szentelt vízzel végigszenteltem. Én magam. S amikor vízkeresztkor jött a pap, megszenteltettem az egész udvart s mindent a pappal es. Így szoktuk. Addig félttem, de azután nem. Éjjel es ki merek most menni. Addig úgy félttem, a szívem szakadt meg a házba es” (15).

„Nem szenteltetik újra, me minden évben vízkeresztkor járnak házszen-telni, s akkor bészentelődik” (17).

„Attól függ, melyik hol követi el. Hát ez a szomszédfiú es künn csinálta a kertbe. Ha bent a házba csinálja, újraszentelik a szobát” (25).

„Ha az akasztás a házba történik, a szobát kitakarítsák, ki es meszelik, s azután megszenteltetik” (32).

Az öngyilkosság kérdéskörének összefoglalása

1. A bemutatott vélemények és folklorizálódott variánsokban élő történetek nemcsak az öngyilkosság pusztá tényét, hanem annak egyéni és társadalmi megítélését is tükrözik, egyértelműen jelzik, hogy Szentdomokoson az élet önkényes elvetése súlyos keresztény erkölcsi, etikai vétségnek minősül. Ebből a szemléletből fakadóan tehát az öngyilkosság elítélése legalább két elvi alapállásból történik:

Az első az isteni kompetencia tisztelete. Az öngyilkosság Szentdomokoson azért súlyos bűn, mert önkényes cselekedet, embernek meg nem enge-

dett beavatkozása a Teremtő munkájába. A közösségi szemlélet ezen alapuló ítélkezése így hangzik: „Az életet az Isten adta, csak Ő veheti el.”

A másik alapállás jellembe is az előbbi keresztény valláserkölcsekből fakad: az életet ki kell bírni, el kell viselni, bármilyen terhes is legyen. A róla való önkéntes lemondás emberi gyengeségre, gyávaságra vall, tehát elítélendő.

2. Az öngyilkosság keresztény erkölcsiség elleni vétkét növeli az esemény közösségi, társadalmi lereagálása. Mint láttuk, Szentdomokoson semmilyen haláleset nem marad szűk körű családi történésnek. Az öngyilkosság a falu közvéleményének figyelmét még hatványozottabban az öngyilkos személyére, családjára összpontosítja. A futótűzként terjedő öngyilkossági hír a falu népét azonnali véleménynyilvánításra, állásfoglalásra készíti.

Egyértelmű megítélés – akár pozitív akár negatív irányba – csak rendkívüli és félreérthetetlen esetekben alakul ki. A közösség soha nem marad közömbös tagjainak viselkedésével szemben; és ilyenkor még erősebben ráfigyel.

3. Az előbbiből szorosán következik, hogy az öngyilkosság lelki, erkölcsi, etikai teherként nehezül a családra. A családnak el kell számolnia, szóbeli „hivatalos közleményt” kell „kiadnia” az öngyilkosság okáról, körülményeiről a falu társadalma számára. Ez viszont vissza- és előrejelző. A már korábban és többször is említett egyén és közösség viszonyának köszönhetően soha sincs teljesen ismeretlen öngyilkossági ok. Ezért a „közlemény” nem tartalmazhat ellentmondásos, könnyen cáfolható vagy a valóságot megcsépítő adatokat, érveket. A közvélemény tájékoztatásának társadalmi súlya olyan értelemben nagy, hogy egy emberélettel kell elszámolni, annak elvetéséről kell számot adni. „A család le kell igazolja magát” – olvashattuk egyik adatközlő közösségi elvárását. Az elszámolás valóságtartalma, erkölcsi minősége, megfelelősége hordozza a közvélekedés hangulati görbét.

Kunt Ernő írja, hogy „a hozzátartozók igyekeztek – éppen a rájuk is ható hátrányos erkölcsi megítélés megelőzése végett – az öngyilkosságot eltagadni, leplezni.”¹⁰⁴ Ilyen „igyekezetre”, bár következetesen érdeklődtem felőle, Szentdomokoson nem találtam példát, nem emlékeznek ilyenre, ellenkezőleg elítélik, bűnnek, „kiderülő hazugság”-nak tartják.

4. Az öngyilkosság tettének szankcionálása Csíkszentdomokoson rendkívül összetett. Az érzelmek és indulatok valahol két, egymással ellentétes irányú erővonal mentén rajzolódnak ki: a határozott ítélet és a felmentő megértés.

5. A többnyire egységesen alkalmazott szankciók a következők: megvetik, mert nem gyónt meg; nem vallásosan halt meg; nem harangoznak; ko-

rábban nem pap temette, csak a kántor végzett egyszerű szertartást; bár 10-15 éve pap temeti, a pap nem ölt magára ünnepi gyászruhát; a gyászmenet élén nem vihetnek gyászlobogókat; a koporsót nem szentelik meg; nem viszik be a templomba; csúnya a temetés: nem vihetik gyászkocsin; nem vihetik be a temetőkapun, csak a kerülő, hátsó úton; nem temethetik a „temető megszentelt földjébe; sem az otthoni sem a temetőbeli imádkozás során a pap nem végez igazi temetési szertartást, név szerint nem imádkozik a halottért.

A temetőbeli „szent föld” (szentelt föld), szenteletlen föld szembeállítás már önmagában emberi minősítést, besorolást tartalmaz: a halál „műfaja” szabályozza, hogy kinek melyik jár, kit mi illet meg holtában.

6. Külön kiemelem a szankció-együttesnek azt a lelki vonatkozású vetületét, amely a hozzátartozókat különösen nyomasztja. Nevezetesen arról van szó, hogy az öngyilkos temetési szertartása névtelenül, személytelenül zajlik („... a pap névszerint érte nem imádkozik”; „... érte külön nem mondnak misét. S ez milyen borzasztó!”). Ennek a szankciónak a súlyosságát csak úgy értjük meg, ha figyelembe vesszük az átmeneti szokások egyik fontos vonását, nevezetesen azt, hogy az ünnepelt egyén az esemény, az ünnepség középpontjában áll. És ez így történik a természetes halállal elhunyt esetében. Az öngyilkos temetésén viszont a halott neve tabu („... ő név szerint nincs beléfoglalva semmibe”), a „központi szereplő” név nélkül van jelen a színen. Tette csupán ürügy az elmélkedésre, de élete nem példaértékű, életútja nem szépülhet meg.

7. Bármennyire is elutasító ez az öngyilkosokkal szembeni álláspont, olykor megnyilatkozik az enyhítő, felmentő, az ő lelke útját is egyengető szándék.

Így, például, a szokásszövegek, vallomások jelentéstani elemzése felszínre hozza, hogy az öngyilkosság fölötti ítékezésben jelen van a megbocsátás is. Majd minden vallomásban tudat alatt lappang az a megézés, hogy a halott valamilyen mély lelki válság hatására cselekedett. Az öngyilkossággal próbálkozó és megmentett bűnöst, főleg, ha az a templomba visszatalál, maga a falu közvéleménye oldozza fel. Általában tapintatosan viselkednek vele, mert az öngyilkossággal való újrapróbálkozás félelme sokáig jelen van még a hozzátartozók tudatában.

A felmentés, a halott lelkéről való gondoskodás sajátos megnyilatkozásai fedezhetők fel azokban a rítusokban, melyek elvégzése nem esik az egyház ellenőrzése alá, illetve azokban a „kijátszások”-ban, amelyekkel a halottat a szent szférájából részeltetik.

A halott iránti viselkedésnek az a kettőssége, hogy egyfelől siratják, másfelől igyekeznek őt eltávolítani, most másképpen jelentkezik: tapasztalni lehet a lesújtottságot, bántottságot, a szégyent és a szankciók elfogadását, betartását, de ugyanakkor ezek részleges kijátszását is. Az érdekes az, hogy a szankciókat a vétőkkel szemben a közösség állítja, tehát senki nem ellemezheti, de a büntetések ártatlan megkerülése is ugyanannak a közösségnek a hallgatólagos tudtával történik, amit szintén elfogadnak.

Másszóval a halott lelki gondozásban való részesítése, nem csalás vagy megvesztegetés révén történik, hanem taktikázással. Ilyen az öngyilkos temetésének rácsúsztatása, egyidőben való összehangolása egy olyan eseménnyel, amiből minden halott részesül, csak az öngyilkosnak tiltott. Ezek szerint a harangszó, a harangozás az a legkiemelkedőbb szent cselekvés, amiből „részeltetni kell” az öngyilkost is. Ezért egyeztetik a temetésnek az idejét a déli-, esti- vagy más halottnak való harangozással. A harangozónak pénzt adnak, hogy „húzzon hosszabb verset” stb. Mindez egy kívülállónak talán komikus játéknak is tűnhet, viszont az öngyilkos temetése körüli ügyeskedés tulajdonképpen együttérzést, sajnálatot vált ki. Úgy vélem, hogy a szentdomokosi tapasztalat, (hasznlóról nem találtam feljegyzést) egyféle drámai vívódás tükröződése, egy másik vetülete a túlvilági létben való hitnek, a lélek sorsáért vívott folytonos küzdelemnek.

Mindenképpen a lélek felsőrendű értékének jele az, hogy a házi imádkozóval, az alamizsna-osztással, és más az egyháztól független halotti rítusokkal az öngyilkos bűnösségét enyhíteni óhajtják. A közösség úgy szankcionál, hogy soraiból mintegy csak a testet különíti el, a bűnös lélekért pedig még fokozottabb lelki erővel könyörög („...elítéljük... de mégis elmenyünk, s imádkozunk érte.”)

8. A hozzátartozók az öngyilkost éppen úgy meggyászolják, mint a természetes halállal távozottat. A megemlékező (hathetes, éves) miséket, szokásokat, rítusokat szintén elvégeztetik és elvégzik, bár a szankció a temetéssel nem évül el: az emlékező gyászszertartáson az öngyilkos nevét említeni továbbra is tilos, a családtól elhunyt halottak névtelen közösségébe sorolják be.

Hogy mennyire nehéz a névtelen halott gondolata és érzése, bizonyítja K. Zs. adatközlő esete (ő másokról is tud), aki más faluba ment öngyilkos fiának nevenapjára misét mondani, csak azért, hogy halott fia nevét hallhassa az engesztelő miseáldozaton. Kis félrevezetéssel sikerült is. „Csalása” véteknek számít-e, és ki és mi szerint? Azért, mert hiszi, hogy a túlvilági lét földi életünk folytatása vagy azért, mert az öngyilkossággal Istennel szemben elkövetett és visszafordíthatatlan vétkét kisebbnek tartja, mint azt a

veszteséget, ami a túlvilági „társadalom”-ban fia lelkének „hátrányos helyzeté”-ből eredne? Minden igyekezet, rítus a lélek túlvilági életének előkészítésére, támogatására irányul.

9. A leggyakrabban választott öngyilkossági forma az akasztás. Jóval kevesebben vetik vonat elé magukat (a falu mellett mintegy három kilométernyi vasúti szakasz van); az önmérgezés valamilyen formája pedig számbelileg teljesen jelentéktelen.

10. Az öngyilkosság okai közül a leggyéribben a belső egyéni indítatók (pl. betegség) fordulnak elő. Annál gyakoribbak a szerelmi és társas életből, gazdaságpolitikai okokból, házastársi hűtlenségből (ez a leggyakoribb) fakadó öngyilkosságok.

A község közösségi emlékezetében leginkább számontartott öngyilkossági okok a következők: részleges elmezavarodás, nagy elkeseredés, súlyos, gyógyíthatatlan betegség, szülői felelősségrevonástól való félelem, pl. a gondatlan állatorzésért; gyermeki szégyen a szülő (anya) erkölcstelen viselkedése miatt; az egyke elkényeztetése, illetve az ebből fakadó válság, amikor a szülők nem tudják már teljesíteni a gyermek kívánságait; a gyermek bántalmazza, megveri a szülőt, a fiatalok rosszul bánnak az öreg szülővel, egyedüllét, magány (főleg a férfiak esetében), alkoholfogyasztás, illetve a rá való pénz előteremtésének lehetetlenné válása, házassági tiltás a szülők részéről (inkább a legények nem képesek feldolgozni és levezetni a szerelmi kudarcot); többszörös gyermektartási kötelezettség elől való menekvés, családi viszály.

Nem a hivatalos statisztikai adatok, hanem a köztudat szerint a faluban legtöbb öngyilkosságot a kollektivizálás és a félrejáró feleség miatt követtek el. A kollektivizálás mint gazdaságtörténeti fordulat, melynek folytán a parasztság létének egyik legnagyobb drámáját élte meg Csíkszentdomokoson, 1962-ben többeket öngyilkosságba kergetett. A másik ok a feleség hűtlensége, úgy tűnik, állandó okozó tényezője az öngyilkosságnak. Az asszonyi hűtlenség társadalmi hátterében a közeli Balánbányát fedezhetjük fel, azt ugyanis, hogy a férfiak jelentős része a rézbányában dolgozik, jól keres, ennél fogva a feleség mentesült a kollektív gazdaságba való járás alól; és így időfelesleggel rendelkezett.

11. Az öngyilkosság jelensége, sajnos, az utóbbi két évtizedben növekvő tendenciát mutat, és inkább a férfitársadalom lelki betegsége, mely épp az emberi teljesítőképesség csúcsidőszakában szedi áldozatait.